

Pitkätukkainen Jeesus?

Kristillisessä ikoni- ja muussa taiteessa Jeesus kuvataan usein pitkien, kiharienkin hiusten kera. Joissakin kuvissa suorat, pehmeät hiukset ulottuvat olkapäille, toisissa kuvissa ne on letitetty pään taakse. Torinon käärinliinassa näkyvät pitkät hiuskiehkurat sopivat hyvin ikonitaiteessa paljon käytettyyn tapaan kuvata Jeesus. Eräiden tutkijoiden mukaan pitkätukkaisen Jeesuksen malli on otettu muinaisten kreikkalaisten epäjumalankuvista. En haluaisi arvostella ikonitaiteen perinnettä. Pikemminkin pyrin osoittamaan onko ko. Jeesus -kuva juutalaisen perinteen, tooran ja Uuden testamentin mukainen.

Joillekin saattaa olla yllätys, että Toora (VT) puhuu ihmisen hiuksista. Monille on tuttu 3. Moos. 19:27 juutalaismiehiä koskeva parranajokielto. Vähemmän tuttua lienee se, että 3. Moos. 10:6 mainitaan pappeja koskien vakava kielto: ”Älkää päästäkö tukkaanne hajalle”. Tämä sääntö liitettiin koskemaan kaikkia juutalaismiehiä ja perinteen mukaan sen on aina ymmärretty sisältävän, että ”älä anna hiustesi

Pitkä- ja vaaleatukkainen Jeesus on tavallinen näky room.kat. ja ortodoksi-kristillisissä kuvissa.

kasvaa pitkiksi”. Nämä säännöt yhdessä 5. Moos. 14:1-2 – jossa kielletään pään ot-sapuolen ajaminen paljaaksi – kanssa,

ymmärretään niin, että vainajaa surevat miespuoliset henkilöt eivät saa suruaikana leikata hiuksiaan.

Talmud on hyvin tarkka aikansa pap-pien ja kuninkaan parturikäyntien suhteen. ”Kuninkaan pitää siistiä/leikata hiuksensa päivittäin, ylipapin aina sapatin aattona ja tavallisen papin kerran 30 päivässä” (Sanhedrin 22b). 2. Kun. 2:23 kohdassa kuvataan, kuinka lapset pilkkasivat Elisaa ”kaljupäiseksi”. Se osoittaa, että näin tuohon aikaan tehtiin. Toisaalta myös pitkätukka ei juutalaisten miesten keskuudessa ollut suosittu, Paavalin mukaan ”eikö jo luontokin opeta teille, että jos miehellä on pitkät hiukset, se on hänelle häpeäksi”(1. Kor. 11:14).

Tooran, juutalaisen perinteen ja UT:n mukaan miehellä ei tule olla pitkää tukkaa ja tämä saa aikaan myös sen, että on vaikeaa kuvitella Jeesusta pitkätukkaisena. Asia voi näyttää vähempiarvoiselta ja se voi olla kiistanalainen, mutta se osoittaa, kuinka ikonitaiteen Jeesus -kuva ei ole lähtöisin juutalaisesta taustasta.

JUHANI AITOMAA

Pitkätukkainen Jeesus ja jumalankuva

Oletko koskaan ihmetellyt ristiriitaa Paavalin kirjoituksen ja Jeesuksesta, juutalaisena miehenä, annetun kuvan välillä. Paavali kirjoittaa 1. Kor. 11:14: ”Eikö itse luontokin opeta teille, että jos miehellä on pitkät hiukset, se on hänelle häpeäksi?”. Paavali oli juutalainen mies. Vaikuttaa hyvin perustellulta, että Jeesuksen aikaan, kuten muinakin aikoina, juutalaisen miehen hiukset olivat tavallisen lyhyet ja siistit. Kuitenkin meille esitetyissä kuvissa

Jeesus tavallisesti kuvataan poikkeuksetta pitkätukkaisena ”hippimuodin” edustajana. Oliko Jeesus aikansa radikaali, joka kapinoi juutalaisia normeja vastaan? Ei tietenkään. Päinvastoin. Jeesus noudatti juutalaisten kirjoitusten mukaista lakia ja juutalaista perinnettä. Pitkätukkaisen Jeesuksen tarina lienee alkanut keisari Konstantinuksen ajoista. Tarkemmin sanottuna joitakin vuosia sen jälkeen. Konstantinuksen toimin pakanauskontojen perin-

teitä sulautettiin kristilliseen uskontoon. Se tuli mahdolliseksi, kun kristillisen uskon juutalainen tausta hylättiin. Kreikan ja Rooman jumaltarustossa jumalat kuvattiin pitkätukkaisina.

Pakanakansojen uskonnoissa kärsimys, kuolema ja ylösnousemus oli jo muinaisista ajoista asti ollut läsnä. Vedenpaimuksen jälkeisen Nimrodin ja tämän vaimon perustaman silloisen maailmanus-

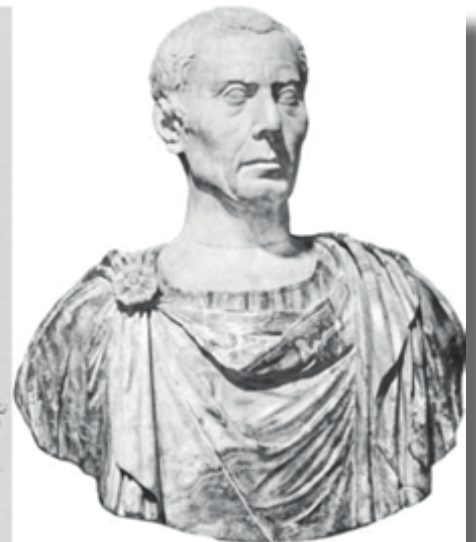

Tiituksen riemukaareen Roomassa on kuvattu juutalaisia sotavankeja: miehillä on lyhyet hiukset.

konnon monet piirteet periytyivät sen jälkeen syntyviin uskontoihin. Egyptissä tätä jumaluutta edusti Osiris, Persiassa Mithras, Kreikassa Bacchus, jne. Näiden jumalien kuoleman ja ylösnousemuksen muistojuhlaa niiden lukuisat seuraajat viettivät vuosittain. Kun Rooman valtakunnassa uskonnollinen sallivuus laajeni käsittämään kristillisen uskon, Jeesus liitettiin vaikeuksitta muiden jumalien rinnalle. Koska pakanajumalilla oli "kasvot", sellaiset piti saada myös Jeesukselle. Pitkätukkainen Jeesus edustaa samaa jumalakuva, jollaisena jo aiemmin mm. Bacchusta oli kuvattu. Myöhemmin kirkkotaide otti käyttöönsä saman kuvauksen. Poikkeuksesta Jeesukselle annetaan pitkät hiukset, jotka monissa tauluissa valuvat lievästi kihartuen olkapäille. Tukan värikin on usein kullanhohhtoisen vaalea.

Pakanauskontojen filosofit olivat yleisesti pitkätukkaisia. Filosofit Epictetus eli n. 50 vuotta apostoli Paavalin ajan jälkeen. Hän painotti tosi filosofien olevan olemukseltaan pitkähiuksisia ja -partaisia. Ennen 300-lukua tavatuissa harvoissa kuvissa Jeesus on lyhythiuksinen, kuten Paavali viittaa juutalaisen miehen olleen. Kun Jumala antoi määräyksiä koskien Ilmestysmajassa palvelevaa papistoa Hän määräsi, "Älkää päästäkö tukkaanne hajalle", 3. Moos. 10:6. Näin on käännetty meidän Raamattuumme. Juutalaiset oppineet sa-

novat tämän tarkoittavan, että tukka ei saa olla pitkä. Hesekiel 44:20 sanoo papeista: "Älkööt myöskään antako tukkansa valtoimenaan kasvaa: heidän on leikattava hiuksensa". Samoin kielletään pään ajeleminen kaljuksi. Luonnollinen kaljuuntuminen on tietenkin eri asia. Näin juutalainen papisto erosi myös ulkoisesti pakanauskontojen papeista, joilla yleisesti oli pitkät hiukset. Pakanauskontojen papit ja filosofit tunnettiin erilaisesta ulkomuodosta. Erotukseksi pakanajumalista ja niiden palvojista Jumala halusi, että valittu juutalainen kansa ja Hänen omansa yleisesti,

Roomalainen miesten hiusmalli (myös Jeesuksen aikaan) oli lyhyt tukka – vas. keisari Augustus, oik. Julius.

erottuvat niistä myös ulkoisesti. Myös Rooman valtakunnassa tavallisen mieskansalaisen hiusmalli oli lyhyt.

Toinen asia on, onko ylipäättään tarpeen tehdä Jeesuksesta mitään kuvaa. Usein kirkkojen ja seurakuntien alttaritauluihin ja muihin maalauksiin on kuvattu Jeesus, joskus jopa Isä Jumala, pitkätukkaisena ja partaisena hahmona, joka on tuttu pakanauskontojen jumalakuviista. Yksi kymmenestä käskystä kuuluu: "Älä tee itsellesi jumalankuvaa äläkä mitään kuvaa". Tätä tulkitaan välillä niin, että epäjumalista ei kuvia saa tehdä, mutta Jeesuksesta kyllä. Raamattumme sanoo 2. Kor. 5:19: "Sillä Jumala oli Kristuksessa ja sovitti maailman itsensä kanssa". Jumala siis "oli Kristuksessa". Jeesus on myös "Jumalan Poika". Kun kuitenkin painotamme Jeesuksen ehdotonta jumaluutta, eikö kuvan tekeminen ole vastoin tätä? Silti Kristuksen ja jopa Isä Jumalan kuvat ovat varsin yleisiä kristikunnan kokoushuoneissa.

Raamatussa sen kirjoittajat eivät kuvaa Jeesuksen ulkomuotoa. Kirjallisuudessa on tapana kuvata siinä esiintyvää ihmistä myös ulkoisesti. Jos Raamattu olisi vain ihmisen mielikuvituksen tuotetta, niin varmaankin siinä olisi ihailevia ja vetoavia kuvauksia Jeesuksen ulkonäöstä. Uskon, että Jumala ei halua ihmiskuvan tulevan palvotuksi. Ihmisellä on aina ollut halu palvoa omaa tai jonkun toisen fyysistä olemusta. Jumalan edessä se kuitenkin on

Mithras (vas.) ja Bacchus

täysin ”kirkkautta vailla” ja jatkuva muistutus syntiin langenneesta ihmisestä. Siksi fyysisessä ihmisolemuksessa ei ole mitään millä kerskata Jumalan edessä. Raamattukin mainitsee, että Jeesus ”otti orjan muodon” (Fil. 2:7) tullessaan lihaan. VT:n puolella, Jes. 53 luku kuvaa Jeesuksen olemusta mutta ristiinnaulittuna ja runneltuna – siinä ei ole mitään inhimillisesti ylevää eikä kaunista, vaan sitä ”näkemästä kaikki kasvonsa peittivät” (53:3), ”ei ollut hänellä muotoa, johon me olisimme mielistyneet” (53:2).

Kesarean piispa Eusebius julkatoi paheksuntansa, kun Konstantinuksen tytär, Constantia Augusta, pyysi itselleen Jeesuksen muotokuvaa. Piispa vetosi Jumalan lakiin, jossa kuvan tekeminen kielletään. ”Mainitsitte kirjeessänne myös jostakin oletetusta Kristuksen kuvasta ja toivoitte, että lähettäisin kuvan teille. Millainen on se kapine, johon viittaatte Kristuksen kuvana? Millaista Kristuksen kuvaa te etsitte? Onko se tosi ja väärentämätön kuva hänen jumalallisesta luonnostaan, vai kuva siitä, kun hän meidän tähtemme otti palvelijan (ihmisen) muodon? Varmaankin etsitte hänen kuvaansa palvelijana, kun hän tuli lihaan meidän tähtemme. Kuinka kukaan voi maalata niin saavuttamatonta. He (pakanaukonnoissa) tekevät sellaisia epäjumalankuvia, kun he haluavat saada aikaan kuvan jumalasta sellaisena, kuin he ajattelevat jumalan olevan, tai kuten he toisinaan sanovat, jonkun sankarin tai vastaavan. Varmaankin, jopa te olette samaa mieltä kanssani, että sellainen käytäntö on meille laittomuus. Eivät-

kö sellaiset kapis-tukset ole kiellettyjä kaikissa maailman kirkkoissa? Kerran eräs nainen toi minulle kuvan kahdesta miehestä ja nainen sanoi niiden esittävän Paavalia ja Vapahtajaa. Otin kuvan pois häneltä, sillä ajattelin olevan epäsovivaa näytellä sellaista kuvaa muil-

le, muuten muistutamme epäjumalanpalvelijoita, jotka kantavat jumalaansa kuvana. Huomaatan, että Paavali ohjaa meitä pois siitä, mikä on lihanmielisyyttä; sillä hän sanoo meille, että vaikka he tunsivat Kristuksen lihan mukaan, silti nyt hänet tunnetaan ei-lihassa.” (Eusebius: Letter to Constantia).

Piispa Epifanius (n. 315–403 jKr.) kirjoitti keisari Theodosiukselle 300-luvun jKr. lopulla. Hän viittaa siihen, kuinka kuvantekijät saattoivat sotkea keskenään käsitteet ”nasarealainen” ja ”nasiiri”. ”Ketekä aiemmat kirkkoisat koskaan tekivät kuvan Kristuksesta ja laittoivat sen näkyville kirkkoon tai kotiin? Ketkä aiemmat kirkkoisat käyttäytyivät niin epäkunnioittavasti Kristusta kohtaan, että olisivat tehneet hänen kuvansa oviverhoihin? Edelleen ne, jotka kuvaavat (muinaisia, raamatullisia) pyhiä miehiä oman mielikuvituksensa mukaan, tekevät petosta, joskus he kuvaavat niitä vanhuksina, toisinaan nuoruuskaisina, esittäen asioita, joita eivät ole nähneet. Vieläpä he maalaavat Vapahtajan pitkähiuksisena ja se varmaan siksi, koska häntä sanotaan nasarealaiseksi (Nazarene) ja nasiireilla (Nazarenes, Nazarites) oli pitkät hiukset. Nämä petkuttajat kuvaavat pyhän apostoli Pietarin vanhana miehenä, jolla on lyhyt tukka ja parta, toiset kuvaavat Paavallille runsaan tu-

kan, toiset kaljun ja parran ja muut apostolit kuvataan hiukset rajattuina. Pyydän teitä, että mahdollisesti löytyvät (apostoleita, profeettoja ja Herraa kuvaavat oviverhot ym. kuvat) kerättäisiin kirkkoista (ym. kristittyjen kokoontumispaikoista) ja seinät (joissa kuvia valkaistaan.” (Epiphanius of Salamis: Letter to the Emperor Theodosius).

Kirkkoisä Augustinus kirjoitti: ”on laitonta tehdä kuvaa Jumalasta kristittyjen temppeleihin”. (The Dictionary of Christian Antiquities). Professori Everett Ferguson kirjoittaa kirjassaan ”Backgrounds of Early Christianity”, että pakanallisen, parantumista edustavan jumalan, Asklepiuksen kuva matki Zeus-jumalan kuvaa ja sen egyptiläistä vastinetta Sarapis-jumalan kuvaa. Niiden mukaan taiteilijat alkoivat kuvata myös Kristusta. Onko tämän pohjalta niinkään omituista, jos islamin ja juutalaisuuden parissa kristillisyyks usein nähdään epäjumalanpalveluksena. Osassa kristillistä kirkkolaitosta käytetään kuvia, ikoneita ja merkkejä, joille on annettu ”kristillinen” merkitys, mutta joiden malli on vanhassa pakanaudessa. Islamissa ja juutalaisuudessa tunnetaan hyvin Raamatun kuvien palvontaa koskeva kielto. He eivät halua olla epäjumalankuvien palvojia. Juutalaiselle ja muslimille länsimaisen kirkkolaitoksen ylläpitämä Jeesuksen -kuva on vieras. Se ei kovinkaan hyvin edusta VT:n juutalaisuuden, eikä Raamatun Messias -kuvaa. □

Zeus (vas.), Asklepius ja Sarapis (pikkukuva).